

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ

УДК 342.726:343.123.5-051
ББК 67.400.7
П68

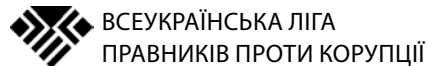
Художнє оформлення:
Мірошниченко О. А.

Загальна редакція:
Нестеренко О. В., Шостко О. Ю.

Правовий захист викривачів / За заг. редакцією Нестеренко О. В., Шостко О. Ю. — Харків:
П68 ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2016. — 94 с.

ISBN 978-617-7266-85-2

Це видання є спільним проектом Міжнародної неурядової організації “Blue Print for Free Speech” та громадської організації «Всеукраїнська ліга правників проти корупції», яка стала можливою за сприяння Національного фонду підтримки демократії (NED, США).

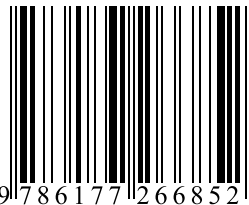

Наукове видання

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ

(українською та англійською мовами)

ISBN 617-7266-85-2

9 786177 126685 2

Відповідальний за випуск *О. В. Нестеренко*
Комп'ютерна верстка *О. А. Мірошниченко*

Підписано до друку 21.11.2016

Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура Myriad Pro

Умов. друк. арк. 10,92. Облік.-вид. арк. 6,62

Наклад 100 прим. Зам. № МО-11/16

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ»

61002, Харків, вул. Дарвіна, 7, кв. 35

Свідоцтво Державного комітету телебачення і радіомовлення України

серія ДК № 4783 від 23.10.2014 р.

ел. пошта: distribution.hr.publisher@gmail.com

УДК 342.726:343.123.5-051

ББК 67.400.7

ISBN 978-617-7266-85-2

© Всеукраїнська ліга правників проти корупції,
упорядкування, 2016

© Мірошниченко О. А., художнє оформлення, 2016

ЗМІСТ

ПРО ЦЕ ВИДАННЯ.....	4
ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	5
ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ BLUE PRINT FOR FREE SPEECH	9
ЗАКОНОПРОЕКТ УКРАЇНИ № 4038а «ПРО ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ ТА РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ШКОДУ АБО ЗАГРОЗУ СУСПІЛЬНИМ ІНТЕРЕСАМ».....	18

ПРО ЦЕ ВИДАННЯ

Викривачі, викривальники, свистуни, інформатори, шури, стукачі — так по-різному називають осіб, які розкрили факти корупції, зловживання владою, порушення прав людини та іншу суспільно значущу інформацію. Поширеність тієї чи іншої назви в конкретному суспільстві залежить від наявності поваги до викривачів.

Визнання необхідності створення правових гарантій для захисту викривачів, як і поважне, а не зневажливе ставлення до них, свідчить про рівень моральної зрілості суспільства.

Певного прогресу в цьому напрямі досягла Україна, адже, незважаючи на відсутність окремого закону про захист викривачів, було визнано право таких людей на відповідний захист (наприклад, ст. 11 Закону України «Про доступ до публічної інформації», ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції»).

Разом із тим, усвідомлення факту, що викривачі в Україні не мають належної правової бази для свого захисту, наштовхнуло ГО «Всеукраїнська ліга правників проти корупції» на думку запропонувати представникам інших громадських організацій: Blueprint for Free Speech, Центру демократії та верховенства права, Центру протидії корупції та Центру ЮЕЙ — створити коаліцію «Ініціатива 11» з метою розроблення законопроекту щодо захисту викривачів та здійснення адвокаційної кампанії на його підтримку.

Таким чином, результатом спільних зусиль представників громадянського суспільства та народних депутатів України став законопроект № 4038а «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам». У його основу покладено найкращі стандарти захисту викривачів, що існують сьогодні у світі.

З початку публічного обговорення законопроекту найбільш популярним запитанням від представників іноземних та міжнародних урядових і неурядових організацій є те, що стосується можливості ознайомитися із законопроектом англійською мовою. Представники українських неурядових організацій та академічна спільнота, у свою чергу, цікавляться сутністю концепції захисту викривачів і найкращими стандартами цього захисту, що наявні у світовій практиці.

Саме ці питання підказали ідею створення двомовного видання, яке буде містити переклад проекту закону № 4038а «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» англійською мовою та переклад українською Blueprint Principles for Whistleblower Protection, які акумулюють найкращі стандарти захисту викривачів, а також статтю, що розкриває правову природу інституту викривачів і пояснює необхідність їх правового захисту в Україні.

Це видання є спільним проектом Міжнародної неурядової організації «Blue Print for Free Speech» та громадської організації «Всеукраїнська ліга правників проти корупції», яка стала можливою за сприяння Національного фонду підтримки демократії (NED, США).

*З повагою, Олена Шостко,
голова ради ГО «Всеукраїнська ліга правників проти корупції»,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ідеологія та сутність конституційної держави полягає в обмеженні персональної та державної влади і побудові держави на основі принципу верховенства права. Разом із тим, державне управління в будь-якій державі — це бюрократичний механізм, система, що функціонує за принципом субординації та підкоряється внутрішнім правилам, які становлять підґрунтя взаємовідносин між підлеглими та керівництвом. І якщо завдання конституції підкорити всі органи державної влади та їх посадових осіб конституційним принципам і нормам, то основним принципом, за яким побудована бюрократія, є ієрархічність і, відповідно, підкорення наказам керівництва. За таких умов службовці дуже часто стикаються з дилемою стосовно того, що вони повинні робити в разі отримання наказу, який, за їх власним переконанням, порушує конституційні норми, — виконувати наказ чи намагатися оскаржити його, при цьому наражаючись на небезпеку втратити роботу та зруйнувати власну кар'єру [1:108].

За таких обставин лише незначна частина службовців обирають шлях — здійснювати розкриття фактів зловживання владою, корупції [2:25], всі інші надають перевагу виконанню наказів. Фактично, небезпека для конституційного ладу країни криється в природі державного управління. Отже, виникає питання, що може захистити конституційний лад від руйнування, якщо ми позбавлені мож-

ливості знати, що насправді відбувається в органах державної влади, до того часу, коли системні зловживання владою не призводять до узурпації влади й, зрештою, до народного спротиву і навіть повстань.

Вартовими конституційного ладу є особи, які розкривають інформацію про незаконну діяльність, розтрату бюджетних коштів, зловживання владою, хабарництво тощо в органах державної влади, місцевого самоврядування, оскільки саме вони попереджають про небезпеки, які можуть виникати всередині державного апарату, для прав та свобод людини й громадянина та в цілому конституційного ладу. Професор Р. Вон називає службові викриття (whistleblowing) протиотрутою від бюрократичного зла [3:11].

Можна стверджувати, що на сьогодні викривачі отримали широке визнання з боку громадськості. Про це свідчать: пам'ятники викривачам Сноудену, Ассанжу і Меннінгу в Женеві; демонстрація на підтримку запровадження захисту викривачів у Брюсселі; щорічна міжнародна премія International Whistleblowing Prize та премія за мужність у США.

Але розкриваючи інформацію, whistleblowers (далі — викривачі) наражаються на серйозну небезпеку, зокрема непоодинокими є випадки, коли наслідками розкриття інформації були репресії на роботі (позбавлення премій, просування, переведення на нижчу посаду, звільнення з роботи), спроби

притягнення до цивільної відповідальності за дифамацію, переслідування, залякування викривальника та його сім'ї [4:3], проблема знайти нове місце роботи, а часом і кримінальне переслідування викривачів.

Отже, актуальним залишається питання щодо запровадження гарантій захисту для викривачів, а точніше питання, які саме правові та інституційні гарантії повинні бути впроваджені та зможуть створити реальний, а не паперовий захист для осіб, що викрили факти зловживання владою, корупції чи іншу суспільно важливу інформацію¹.

Безумовним лідером щодо кількості викривачів і відповідно першою країною у світі, яка ухвалила закони у сфері захисту викривальників, є Сполучені Штати Америки [5:20]. За словами американського професора Р. Вона, викриття, що були зроблені в період між 1966 р. і 1978 р. у США, створили більш позитивний образ викривачів, а також спричинили сильний резонанс у суспільстві, який змусив конгрес почати реформи у сфері державного управління, зокрема, створення правових гарантій для викривачів [3:79]. Ідеться про справу офіцера поліції Нью-Йорка Ф. Серпико, який виступив з показаннями щодо випадків корупції [3:53–58], а також про загальновідомий Вотергейтський скандал [5:35–36] і документи Пентагона [5:32–35].

За останні два десятиліття більше ніж у 30 країнах світу розробили та ухвалили або спеціальні закони для захисту таких осіб, або включили деякі гарантії захисту викривальників у трудове, антикорупційне законодавство чи в етичні кодекси працівників [4:3].

¹ Суспільно важливою (необхідною) є інформація, що становить предмет суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає над потенційною шкодою від її поширення. Зокрема, предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод й обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо.

Серед країн, які ухвалили спеціальні закони щодо захисту викривальників, є Канада (Public Servants Disclosure Protection Act), Австралія (The Commonwealth Public Interest Disclosure Act, 2013), Нова Зеландія (Protection Disclosures Act, 2000), США (The Whistleblower Protection Act, 1989, The Intelligence Community Whistleblower Protection Act of 1998, The Sarbanes-Oxley Act of 2002, The Whistleblower Protection Enhancement Act of 2012), Японія (Whistleblower Protection Act (Act No. 122 of 2004)), Південна Африка (Protection Disclosure Act, 2000), Румунія (Romanian Whistleblower's Law, 2004), Велика Британія (Public Interest Disclosure Act, 1998).

Отже, сьогодні вже накопичено досвід, інструменти та процедури захисту викривачів, які можна назвати золотим стандартом чи кращими практиками захисту викривачів. Зокрема, серед надійних гарантій захисту викривачів є:

- 1) гарантування анонімності особам, які повідомляють про правопорушення в установі, організації;
- 2) створення надійних каналів, через які викривачі можуть робити розкриття;
- 3) створення спеціального досудового механізму щодо захисту прав викривачів;
- 4) гарантування захисту від репресій на робочому місці;
- 5) звільнення від юридичної відповідальності за розкриття інформації;
- 6) встановлення права повідомляти суспільно необхідну інформацію в ЗМІ, неурядовим організаціям, у парламентські комітети чи комісії та ін.;
- 7) встановлення соціальних гарантій у разі звільнення;
- 8) матеріальна винагорода та ін.

Звичайно, в різних країнах повнота й техніка втілення відповідних стандартів відбувається по-різному. Втім, безперечним фактом залишається те, що створення реального механізму для захисту викривачів цілком залежить від повноти та якості втілення відповідних стандартів.

Зокрема, на думку професора Р. Вона [3:104], щоб стати ефективним інструментом для за-

хисту викривачів, закон про захист викривачів повинен відповідати на такі запитання:

1. Які особи повинні підпадати під захист Закону?
2. Чи повинен Закон захищати людей, які допомагають розкривати інформацію *whistleblowers*?
3. Чи перебувають особи, які не є співробітниками установи або організації, які розкривають інформацію, під захистом Закону?
4. Які розкриття будуть захищені?
5. Чи захищатиме Закон тільки випадки розкриття порушень закону або й більш широкі категорії протиправних дій?
6. Чи мають право викривачі розкривати інформацію, тільки пов'язану з виконанням ними своїх службових обов'язків, або також й інформацію, яка стала їм відома через інші канали?
7. Чи повинна розкрита інформація стосуватися тільки фактів або в розкритті можуть бути думки й аналіз інформації, що розкривається?
8. Для кого може бути зроблено розкриття інформації?
9. Чи захищені внутрішні розкриття?
10. Чи є внутрішні розкриття обов'язковими?
11. Чи повинні бути викривачі захищені у випадках розкриття інформації в ЗМІ, Парламенті, громадських організаціях?
12. Які стандарти для захисту від репресій повинен захищати Закон?
13. Чи повинен бути різний ступінь захисту інформаторів залежно від того, для кого було зроблено розкриття?
14. Розкриття якої інформації має бути захищено?
15. Хто повинен бути відповідальним у разі застосування до викривача репресій?
16. Які органи публічної влади захищають викривача від репресій? [3:104].

Крім того, закон про захист викривальників повинен передбачати створення незалежного органу, який перевірятиме звернення викривачів, а також проводитиме розслідування

фактів переслідування викривачів у зв'язку з викриттями, які вони зробили.

А наскільки українське законодавство відповідає на ці запитання та створює надійну правову базу для захисту викривачів?

Конституційно-правовою базою для створення правових гарантій захисту викривачів є ст. 60 Конституції України, згідно з якою «ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази».

Окремі положення щодо захисту викривачів, які розкрили інформацію про факти корупції містяться в антикорупційному законодавстві, зокрема в Законі України «Про запобігання корупції», а ст. 11 Закону України «Про доступ до публічної інформації» та ст. 29 Закону України «Про інформацію» передбачають звільнення від юридичної відповідальності викривачів за розповсюдження інформації з обмеженим доступом.

Проте для захисту викривачів недостатньо вище зазначених положень, адже положення Закону України «Про запобігання корупції» більшою мірою мають декларативний, а не процедурний характер. Крім того, Закон України «Про запобігання корупції» стосується лише викривачів, що розкрили інформацію про корупційні діяння, водночас викривання є надійним інструментом для подолання не лише корупції в Україні, а й порушень прав людини правоохоронними органами, забезпечення екологічної безпеки, відкритості влади, свободи висловлювання та в цілому для конституційного ладу України. Отже, захисту потребують не лише особи, що викривають корупційні діяння. З іншого боку, і положень, що містяться в рамках інформаційного законодавства, також недостатньо, адже захист викривачів потрібен не лише для гарантування відкритості влади, як і не лише для викриття корупції. Іншими словами, викриття може бути здійснено в різних сферах, отже, і захисту потребують також особи, які здійснюють викриття в досить різноманітних сферах.

З метою досягнення реального результату щодо захисту викривачів, безумовно, потрібен спеціальний всеосяжний окремий закон, що

створить дієвий механізм для захисту не лише осіб, які розкривають інформацію щодо корупційних діянь чи суспільно необхідну інформацію про діяльність влади, але й всіх без винятку викривачів, що розкривають інформацію про зловживання владою, порушення прав людини, екологічно небезпечні викиди в атмосферу, виробництво ліків чи продуктів харчування із застосуванням небезпечних речовин, корупційні діяння тощо.

Треба відзначити, що саме така тенденція панує останні 15 років у світі. З кожним роком стає все більше країн, які ухвалили або працюють над розробкою окремого закону про захист викривачів. Для прикладу можемо згадати Великобританію, Румунію, Японію, ЮАР, Австралію, Сербію, Косово, Латвію. Ми переконані, що лише за умови існування подібного всеосяжного закону в Україні можна вести мову про створення надійного правового механізму захисту українських викривачів.

Саме з метою розроблення дієвого законопроекту про захист викривачів Всеукраїнська ліга правників проти корупції, Blueprint for Free Speech, Центр демократії та верховенства права, Центр протидії корупції та Центр ЮЕЙ об'єдналися в ініціативну групу «Ініціатива 11».

До розробки законопроекту були залучені кращі українські та міжнародні експерти, законопроект пройшов широке громадське обговорення з представниками громадських організацій, академічної спільноти, бізнесу, журналістами та отримав позитивну оцінку більш ніж від 30 українських та міжнародних експертів.

5 жовтня 2016 року Комітет з питань запобігання та протидії корупції Верховної Ради України прийняв рішення про відповідність вимогам антикорупційного законодавства проекту Закону № 4038а «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» і рекомендував Верховній Раді України за результатами розгляду прийняти законопроект за основу (в першому читанні) [6].

Сподіваємося, що вже за рік законопроект перетвориться на закон, у якому будуть збережені гарантії, що містить поточна редакція зако-

нопроекту. Адже у світлі проведення комплексних політико-правових реформ, які повинні сприяти становленню конституційного ладу в Україні та подоланню негативних наслідків останніх років, законопроект № 4038а «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» стане важливим інструментом, який позитивно впливатиме на гарантування свободи висловлювання, відкрите урядування, а отже, укріплення конституційного ладу в країні.

Використані матеріали

1. *Нестеренко О.* Правовий захист викривачів (whistleblowers): теоретичні аспекти та конституційна необхідність [Текст] / *О. Нестеренко* // Право України. — 2014. — № 12. — С. 104–111.

2. *Johnson R.* Whistleblowing: when it works — and why / *Johnson R.* — Colorado, 2002. — 171 p.

3. *Vaughn R.* The successes and Failures of Whistleblower Laws / *Vaughn R.* — Cheltenham, UK; Northampton, MA. — 348 p.

4. *Banisar D.* Whistleblowing: International Standards & Developments / *Banisar D.* — D.C., 2011. — 315 p.

5. *Glazer M. P. & Glazer P. M.* Whistleblowers: exposing corruption in government & industry / *M. P. Glazer.* — Lexington, KY, 2014. — 286 p.

6. Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам: Висновок Комітету з питань запобігання і протидії корупції ВРУ щодо проекту Закону № 4038а [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59836.

Оксана Нестеренко,
кандидат юридичних наук,
виконавчий директор
Міждисциплінарного науково-освітнього центру
протидії корупції в Україні
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»,
експерт у сфері захисту викривачів,
Всеукраїнська ліга правників проти корупції

BLUE PRINT FOR FREE SPEECH

ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ

А. Вступ

Б. Принципи

1. Широка сфера дії закону.
2. Визначення поняття «правопорушення, що підлягає повідомленню».
3. Широка дефініція поняття «викривач».
4. Внутрішні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.
5. Регулярні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.
6. Зовнішні (третя особа/засоби масової інформації) канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.
7. Обмеження в наданні захисту.
8. Положення щодо забезпечення анонімності розкриття.
9. Обов'язкові вимоги до процедури розкриття інформації через внутрішні канали.
10. Захист викривачів від переслідування.
11. Комплексні засоби запобігання переслідуванню.
12. Заходи покарання за переслідування викривачів.
13. Забезпечення справедливого судового розгляду.
14. Наглядові органи.
15. Прозоре застосування законодавства.
16. Звільнення від кримінальної відповідальності.
17. Розголошення і судова заборона на публічний розгляд справ викривачів.
18. Національна безпека і розголошення інформації з обмеженим доступом.
19. Екстрадиція.
20. Фінансова винагорода викривачам.
21. Участь викривачів у розслідуванні.
22. Електронні технології забезпечення анонімності викривачів.
23. Огляд законодавства у сфері забезпечення захисту викривачів.

А. ВСТУП

Розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам є одним із найбільш ефективних засобів виявлення і боротьби з корупцією та серйозними правопорушеннями. Для того щоб максимально використовувати переваги, які дає розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, у країні повинні існувати всеосяжні закони, що забезпечать викривачів надійними каналами розкриття інформації і механізмами їхнього захисту від переслідування.

Захист викривачів є одним із найдинамічніших питань у сферах боротьби з корупцією та дотримання прав людини. Оскільки багато країн у всьому світі приймають нові або вдосконалені закони про захист викривачів, важливо, щоб ці закони містили всебічний механізм захисту для службових осіб і громадян, які повідомляють про правопорушення, що завдають шкоди або становлять загрозу суспільним інтересам (надалі — правопорушення).

У документі представлено 23 основні принципи, які мають бути включені до будь-якого закону про захист викривачів. Ці принципи розроблені для гарантії того, що:

- інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам стає надбанням громадськості;
- викривачі захищені від усіх форм переслідування, у тому числі від цивільної та кримінальної відповідальності;
- розкриття інформації веде до покращення державного управління та політико-правових реформ;
- порушники притягнуті до відповідальності.

Ці принципи базуються на дослідженнях міжнародних та регіональних організацій, наукових установ, громадських організацій, а також експертів у галузі свободи слова та прав людини.

Принципи сформовано на основі вивчення практичного досвіду з усіх регіонів й аналітичного підходу до аналізу фактичних даних. Ця програма передбачає поліпшення результатів роботи із захисту прав викривачів для кінцевої мети — інформування громадян про реальний стан речей. *Blueprint for Free Speech* є некомерційною організацією, що має міжнародну спрямованість і досліджує свободу слова, забезпечення прозорості, боротьбу з корупцією та відповідні технології.

Сфера наукового інтересу *Blueprint for Free Speech* охоплює вивчення процесу розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, свободу слова, щодо наклепів, цензури, права на публікацію, законів про охорону конфіденційності, законів про ЗМІ, захист свободи Інтернету, інтелектуальної власності та свободи інформації.

Б. ПРИНЦИПИ

1. Широка сфера дії закону

Принцип

Державний сектор, приватний сектор, так званий «третій сектор», що охоплює некомерційні організації, благодійні фонди, спілки, групи волонтерів і громадські об'єднання, мають містити всеосяжний масив даних про організації. Повинні бути незначні або зовсім відсутні «винятки», у яких не охоплено сектори або галузі промисловості, такі, як звільнення від відповідальності для спецслужб або військових.

2. Визначення поняття «правопорушення, що підлягає повідомленню»

Принцип

Закон має містити широке визначення поняття **повідомлення про правопорушення, що завдає шкоди або становить загрозу суспільним інтересам** (у тому числі про корупцію, злочинну поведінку, загрозу здоров'ю і безпеці населення, шахрайство, фінансові злочини та інші законодавчі, нормативні та етичні правопорушення).

3. Широка дефініція поняття «викривач»

Принцип

У законі необхідно подати розгорнуте визначення поняття «викривач», чия діяльність із розголошення інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам має бути захищена. До викривачів належать службові особи, підрядники, волонтери, майбутні або колишні співробітники, інтерни та інші інсайдери. Заходи із захисту мають також поширюватися на людину, яка допомагає в розкритті, та на будь-яку особу, яку помилково визнано викривачем.

4. Внутрішні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

Принцип

Закон має забезпечити створення **повного спектра внутрішніх (організаційних) каналів розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам**. Така діяльність охоплює проведення політики заохочення викривачів, що передбачає створення на місцях спеціальних механізмів розкриття, таких, як виділення спеціальних каналів, перевірку даних, які містяться в розкритій інформації, і призначення спеціального співробітника з питань розкриття інформації в кожній організації. Ця політика також може бути посилена за рахунок висування

обов'язкових вимог до розробки і повідомлення про процедури внутрішнього розкриття інформації та за умови проведення регулярних зовнішніх перевірок вчасного забезпечення такого розкриття.

5. Регулярні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

Принцип

Закон має передбачити створення повного **спектра регулярних каналів розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам**, включаючи два незалежні механізми (наприклад, омбудсман) і канали, які є внутрішніми стосовно організації або відділу.

6. Зовнішні (третья особа / засоби масової інформації) канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

Принцип

Закон повинен гарантувати **поширення захисту на публічне розкриття інформації, або розкриття через третіх осіб (зовнішнє розкриття інформації)**, включаючи засоби масової інформації, неурядові організації, профспілки, членів парламенту, в умовах, які повинні бути чітко роз'яснені. Також закон має передбачити створення механізмів захисту у випадку зовнішнього розкриття інформації у разі виникнення безпосередньої загрози, наприклад, для навколишнього середовища, здоров'я та безпеки населення, або у випадку вчинення тяжких кримінальних злочинів.

7. Обмеження в наданні захисту

Принцип

Закон має містити **обмеження в наданні захисту**, які реально спрацьовують, зокрема такі, як сумлінне переконання і вагомі підстави вважати, що розкрита інформація була правдивою і свідчила про правопорушення, включаючи захист у разі «чесних помилок». Проте, захист не надається в разі свідомого або безвідповідального надання неправдивої інформації.

8. Положення щодо забезпечення анонімності розкриття

Принцип

Захист викривачів має **поширюватися на анонімне розкриття інформації** з гарантією того, що викривач (а) має можливість оприлюднити інформацію анонімно і (б) буде захищений, якщо пізніше його особу буде ідентифіковано.

Цей принцип також містить визначення практичних вимог, таких, як спеціальні безпечні скриньки, телефонні лінії та електронна анонімність. Особу викривача може бути розкрито лише за його прямої згоди.

---

9. *Обов'язкові вимоги до процедури розкриття інформації через внутрішні канали*

Принцип

Закон повинен містити комплексні вимоги до організацій (усіх державних установ; приватних компаній, більше визначеного масштабу) щодо розробки **процедури внутрішнього розкриття інформації**, а саме: зобов'язання створити канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, розробити внутрішні процедури підтримки і захисту викривачів з моменту здійснення розкриття і надалі. Також необхідно створювати освітні програми, що забезпечать існування цих процедур.

---

10. *Захист викривачів від переслідування*

Принцип

Закон має передбачати механізми захисту від широкого спектра **негативних засобів впливу і дискримінаційних заходів**. Вони повинні включати, але не обмежуватися, захистом від незаконного звільнення, прямих репресалій, ворожих дій, спрямованих на робітника, примусового переведення на іншу посаду, зменшення робочих обов'язків, переслідування, порушення внутрішнього дисциплінарного провадження і переслідування. Захист також має поширюватися на звільнення від юридичної відповідальності.

---

11. *Комплексні засоби запобігання переслідуванню*

Принцип

Закон повинен передбачати всеосяжні й доступні **цивільно-правові засоби захисту** та гарантії прав робітника для викривача, який постраждав від переслідування внаслідок розкриття ним суспільно важливої інформації. Засоби захисту мають включати право на компенсацію, у тому числі загальних збитків, штрафних збитків, судову заборону та інші досудові заборони, включаючи забезпечення попереднього захисту викривача.

Кожен засіб має реально впливати на роботодавців або будь-яку особу, яка чинить дискримінаційні заходи, щоб продемонструвати, що негативні дії не були пов'язані з викриттям. У разі, коли інформатори або їхні сім'ї знаходяться у фізичній небезпеці, вони мають право на особисті заходи захисту, необхідні для забезпечення їхньої безпеки.

12. Засоби покарання за переслідування викривачів

Принцип

У законі мають бути передбачені **цивільні, кримінальні та / або дисциплінарні стягнення** за вчинене переслідування

13. Забезпечення справедливого судового розгляду

Принцип

Закон має гарантувати **викривачам право на справедливий судовий розгляд**, під час якого вони можуть вимагати відшкодування будь-яких збитків, завданих у результаті репресалій.

Сюди належить право на оскарження у вищому органі / суді, право на фінансову допомогу, якщо вона їм потрібна, і заходи, спрямовані на визначення й улагодження будь-яких розбіжностей між сторонами. Справедливий судовий розгляд означає повний доступ до суду без перешкод, і такий, що водночас є доцільним і недорогим.

14. Наглядові органи

Принцип

Законом має бути передбачено створення належного **нагляду** незалежним органом або судом за розслідуванням скарг викривачів. Його функції можуть включати, серед іншого, отримання скарг викривачів, забезпечення дотримання законодавства в цій сфері, ведення бази даних про справи розкриття інформації про шкodu або загрозу суспільним інтересам, звітність перед парламентом, початок розслідування з власної ініціативи або співробітництво з іншими органами під час розслідування правопорушень.

15. Прозоре застосування законодавства

Принцип

Закон має містити вимоги до забезпечення **прозорості і звітності** щодо застосування законодавства з питань захисту викривачів, такі, як щорічний публічний звіт, оприлюднення даних про кількість справ з розкриття інформації про шкodu та загрозу суспільним інтересам, а також інформацію про кількість розслідуваних справ і тривалість розслідування.

Дані публічної звітності мають охоплювати не лише фінансові витрати на усунення зафіксованих корупційних правопорушень / корупційні витрати, а й інші

інструменти боротьби з нефінансовими правопорушеннями, виявленими в результаті розкриття.

16. Звільнення від кримінальної відповідальності

Принцип

Закон повинен передбачати **звільнення викривачів від усіх видів дисциплінарної, цивільної та кримінальної відповідальності**, незважаючи на розкриття. Викривачу також надається право відмовитися від участі або не підкоритися наказу взяти участь у будь-якій діяльності, про яку вони знають або підозрюють, що вона є злочином.

17. Розголошення і судова заборона на публічний розгляд справ викривачів

Принцип

У законодавстві слід зазначити, що **право на розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам переважає над усіма іншими зобов'язаннями** і що жодний контракт, у тому числі трудовий договір, договір про надання послуг або договір будь-яких правових відносин, не може обмежити чи позбавити права оприлюднити або обговорювати інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам. Ніякі правові інструменти не можуть бути використані з метою запобігання розкриттю.

18. Національна безпека і розголошення інформації з обмеженим доступом

Принцип

Закон має гарантувати **всім громадянам право на розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам**, незалежно від місця роботи викривача, будь то органи національної безпеки, Збройні сили, правоохоронні органи або служби розвідки. Однак, за умови врахування необхідності передбачити збереження секретності певної інформації, у тому числі про визначення особи агентів чи особливо конфіденційну інформацію, викривачі повинні мати можливість:

- здійснити внутрішнє розкриття інформації за будь-яких обставин, за наявності відповідних каналів на місцях (у тому числі анонімних);
- повідомити про правопорушення, що завдає шкоди або становить загрозу публічним інтересам, уповноваженому органу або парламенту в обставинах, коли викривач вважатиме це за необхідне, зважаючи на характер повідомлюваної інформації та обставини;
- повідомити інформацію третій особі або засобам масової інформації, якщо обставини змушують викривача діяти в цьому напрямі. Під такими обстави-

нами слід розуміти, серед інших, ендемічне правопорушення або корупцію, серйозні протиправні дії, безпосередню загрозу громадському здоров'ю, безпеці або навколишньому середовищу, або обставини, коли викривач вважає, що внутрішнє розкриття може призвести до знищення доказів або загрози особистій безпеці.

19. Екстрадиція

Принцип

Закон має передбачити можливість винесення судом постанови про **заборону екстрадиції** викривача до іншої країни, якщо підставою для запиту про видачу є розкриття ним суспільно важливої інформації. Таке рішення суду вважається обов'язковим для виконання. Розглядаючи таке клопотання, суд повинен брати до уваги:

- глибину зв'язку між розкриттям суспільно важливої інформації та поведінкою або обставинами, що призвели до подання прохання про видачу;
- чи є видача необхідною за будь-яких обставин, зважаючи на суспільний інтерес до захисту викривачів і довіру громадськості до такого захисту.

20. Фінансова винагорода викривачам

Принцип

На додаток до компенсації за переслідування закон може включати (також, а не замість) **механізми надання грошової винагороди** з метою заохочення викривачів, які розкривають інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам. Відсоток визначається, виходячи з конкретних умов у країні. Альтернативним або додатковим стимулом може послужити виплата відсоткової ставки від повернутих коштів або штрафів, що виплачуються в таких випадках до фонду юридичної допомоги з метою допомоги в майбутніх справах із розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.

21. Участь викривачів у розслідуванні

Принцип

Закон повинен гарантувати право викривача, що розкриває інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам, **бути поінформованим про стан справ з розкриття**, будь-яке розслідування, що почалося на підставі розкритих даних, і результати цього розслідування. Викривачі також повинні мати можливість надати додаткові докази або роз'яснення в разі необхідності, а також висловити свої зауваження щодо результатів звіту чи отриманих даних.

---

22. Електронні технології забезпечення анонімності викривачів

Принцип

Закон має передбачити створення такої інфраструктури, що давала б змогу викривачу розкрити інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам і контролювати стан справ стосовно розкриття через захищений сервіс зі **збереженням анонімності**. Закон повинен також передбачити конкретне покарання для особи, яка робить спроби зламати даний сервіс, включаючи перехоплення повідомлень.

---

23. Огляд законодавства у сфері забезпечення захисту викривачів

Принцип

Закони про захист викривачів необхідно **переглядати не рідше, ніж кожні чотири роки**, в рамках відкритого процесу за участю всіх відповідних сторін, включаючи викривачів, зацікавлених груп, учених, представників громадськості, комерційного сектору й будь-якої іншої зацікавленої сторони.

ЗАКОНОПРОЕКТ УКРАЇНИ

«ПРО ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ І РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ШКОДУ АБО ЗАГРОЗУ СУСПІЛЬНИМ ІНТЕРЕСАМ»

Цей Закон визначає організаційні й правові умови та порядок розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, права, гарантії та механізми захисту викривачів такої інформації.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:
  - 1) викривач — фізична особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, розкрила, або здійснила підтверджену реальними діями спробу розкрити інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам з боку інших осіб, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання;
  - 2) інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам — це інформація про:
    - порушення прав людини;
    - кримінальне правопорушення, у тому числі незакінчене;
    - аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або небезпека яких реально виникла;
    - харчові продукти, і предмети побуту або загрозу погіршення їхньої якості, які є небезпечними для життя і здоров'я людини;

- адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією;
  - дисциплінарний проступок, адміністративне правопорушення, інші дії або бездіяльність суб'єктів владних повноважень, юридичних осіб, їх посадових чи службових осіб, фізичних осіб, якими завдано шкоду конституційному устрою України, життю, здоров'ю або безпеці людини, стану довкілля, миру і безпеці людства або створено реальну загрозу завдання такої шкоди;
- 3) суб'єкти владних повноважень — державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції та рішення яких є обов'язковими до виконання;
- 4) члени сім'ї:
- а) особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі;
  - б) незалежно від зазначених у підпункті «а» цього пункту умов чоловік, дружина, діти, у тому числі повнолітні, батьки, дід, баба, рідні брат та сестра, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особи, які перебувають під опікою і піклуванням.

Стаття 2. Мета та сфера дії цього Закону

1. Метою цього Закону є забезпечення прозорості, відкритості та підзвітності суб'єктів владних повноважень, своєчасне виявлення та запобігання діям або бездіяльності, які становлять шкоду або загрозу суспільним інтересам, в тому числі корупційним та іншим правопорушенням, забезпечення дотримання прав та ефективного захисту викривачів, утвердження свободи діяльності засобів масової інформації та захисту свободи слова.

2. Дія цього Закону поширюється на викривачів інформації про кримінальні правопорушення в частині, не врегульованій Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Передбачені статтями 11–14, 16 цього Закону права та гарантії захисту викривачів поширюються на журналістів, інших осіб, які сприяли або надавали допомогу у розкритті викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, зокрема, шляхом надання викривачу притулку, технічної, матеріальної та інформаційної підтримки розкриття ним відповідної інформації. На журналістів, які брали участь у розкритті інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, також поширюється передбачене статтею 17 цього Закону право на отримання інформації.

3. Передбачені цим Законом права та гарантії захисту викривачів не поширюються на осіб, які:

- розкрили чи здійснили спробу розкрити інформацію з обмеженим доступом про шкоду або загрозу суспільним інтересам з порушенням вимог

статті 9 цього Закону, а також на осіб, які сприяли чи надавали допомогу у такому розкритті;

- повідомили або здійснили спробу повідомити інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам посадовим особам іноземних держав та їх представникам.

Розділ II. РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 3. Сприяння розкриттю інформації

1. Держава сприяє та заохочує розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.

2. Суб'єкти владних повноважень, юридичні особи публічного та приватного права, фізичні особи-підприємці створюють умови для розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, в тому числі, шляхом:

- 1) впровадження механізмів заохочення та формування культури розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам серед їхніх працівників та осіб, які працюють на їхню користь, проходять в них службу або навчання;
- 2) надання їхнім працівникам та особам, які працюють на їхню користь, проходять в них службу або навчання, методичної допомоги та консультацій щодо розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів.

3. Суб'єкти владних повноважень та інші юридичні особи, зазначені в частині другій статті 5 цього Закону, також забезпечують:

- 1) прийняття внутрішніх процедур та механізмів розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та належного реагування на неї, перевірки та розслідувань одержаної шляхом розкриття інформації;
- 2) ведення окремого обліку розкриття викривачами інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, результатів розгляду розкритої викривачами інформації, проведених перевірок та/або розслідувань розкритої викривачами зазначеної інформації.

Стаття 4. Канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

1. З метою отримання від викривачів інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам створюються та функціонують спеціальні внутрішні та регулярні, а також зовнішні канали розкриття інформації, зокрема, спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного чи іншого зв'язку.

Викривач самостійно визначає, які канали використовувати для розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, крім випадків розкриття такої інформації з обмеженим доступом відповідно до статті 9 цього Закону.

Стаття 5. Внутрішні канали та процедури розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

1. Внутрішні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам — це способи передачі інформації шкоду або загрозу суспільним інтересам, яка розкривається, від викривача до керівника або уповноваженого підрозділу (особи) органу або юридичної особи, в якому/якій він працює, проходить службу чи навчання або на користь якого/якої виконує роботу.

2. Внутрішні канали розкриття інформації шкоду або загрозу суспільним інтересам обов'язково створюють:

- 1) суб'єкти владних повноважень;
- 2) державні, комунальні підприємства, їх дочірні підприємства та установи, інші юридичні особи публічного права, господарські товариства, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків належить державі або органу місцевого самоврядування);
- 3) юридичні особи, які виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, в тому числі надають адміністративні, освітні, соціальні або інші публічні послуги;
- 4) суб'єкти господарювання, які займають монопольне становище на ринку, наділені спеціальними або виключними правами, або є природними монополіями;
- 5) банківські установи, кредитні спілки, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, — інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг;
- 6) юридичні особи, де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень;
- 7) юридичні особи, які беруть участь у процедурах публічних закупівель.

Стаття 6. Регулярні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

1. Регулярні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам — це шляхи передачі інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, яка розкривається, від викривача до Уповноваженого Верховної Ради

України з прав людини або органу, до компетенції якого належить розгляд та прийняття рішень з питань, щодо яких розкривається відповідна інформація.

2. Регулярні канали розкриття інформації обов'язково створюють: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Національне агентство з питань запобігання корупції; органи прокуратури; органи досудового розслідування; органи, уповноважені особи яких мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення; органи, відповідальні за здійснення контролю за дотриманням законів у відповідних сферах; Вища рада юстиції, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів; інші органи, уповноважені на розгляд питань та прийняття рішень про притягнення посадових та службових осіб до дисциплінарної відповідальності, юрисдикція яких поширюється на територію не менше одного району, міста, району в місті.

Стаття 7. Зовнішні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

1. Зовнішні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам — шляхи публічного розголошення інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам через будь-яких фізичних чи юридичних осіб, в тому числі через засоби масової інформації, громадські об'єднання, журналістів, професійні спілки тощо.

Стаття 8. Відкритість інформації про співпрацю з викривачами, дотримання їх прав та захист

1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини включає до своєї щорічної доповіді про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні звіт про стан дотримання законодавства у сфері забезпечення прав викривачів та їх захисту.

2. У звіті про стан дотримання законодавства у сфері забезпечення прав викривачів та їх захисту мають відобразитися такі відомості:

- 1) кількість одержаних звернень викривачів на ім'я Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- 2) детальний опис звернень викривачів, зокрема інформація щодо виду розкритої інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам; назви та місця знаходження органу, юридичної особи чи громадського об'єднання без створення юридичної особи, щодо діяльності якого розкрито відповідну інформацію; суми викрадених або незаконно витрачених коштів, про які йшлося у зверненнях;
- 3) середня тривалість часу для розгляду та результати розгляду звернень викривачів, перевірки та/або розслідування розкритої ними інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам;

- 4) кількість справ щодо забезпечення прав викривачів та їх захисту, що розглядаються на момент підготовки звіту та строки, протягом яких вони знаходяться на розгляді. Зокрема, кількість справ, що розглядаються менше 60 днів, від 60 днів до 6 місяців, від 6 місяців до 12 місяців, від 12 місяців до 2 років, більше 2 років;
  - 5) заходи, які було вжито для захисту викривачів;
  - 6) кількість клопотань прокурорів до суду про закриття кримінального провадження щодо викривача та результати їх розгляду;
  - 7) витрати, пов'язані з розглядом звернень від викривачів;
  - 8) розмір грошової нагороди, що була отримана викривачами;
  - 9) кількість та результати кожного з видів перевірок умов розкриття інформації, дотримання прав викривачів та забезпечення їх захисту;
  - 10) кількість та результати розгляду виданих вимог (приписів) про запобігання або усунення порушень законодавства про розкриття інформації, права викривачів, співпрацю з ними та їх захист;
  - 11) кількість та результати розгляду пропозицій щодо прийняття або внесення змін до нормативно-правових актів з питань розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту прав викривачів, з якими Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звертався до Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб;
  - 12) кількість наданих експертних висновків у справах щодо порушення прав викривачів;
  - 13) кількість складених протоколів про адміністративні правопорушення щодо порушення прав викривачів та їх захисту, результати їх розгляду;
  - 14) кількість та результати розгляду одержаних пропозицій, скарг та інших звернень фізичних і юридичних осіб з питань прав викривачів та їх захисту;
  - 15) результати моніторингу нових практик, тенденцій та технологій розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів;
  - 16) узагальнена інформація про міжнародну співпрацю у сфері розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів;
  - 17) інформація про надану викривачам безоплатну правову допомогу та грошову компенсацію особам, які втратили роботу у зв'язку з розкриттям викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам;
  - 18) інформація про стан виконання рекомендацій парламентських слухань з питань ситуації щодо розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів;
  - 19) висновки щодо ефективності дії механізму захисту викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, стану дотримання законодавства з цих питань та відповідні рекомендації.
3. Суб'єкти владних повноважень щороку не пізніше 31 грудня оприлюднюють на власних офіційних веб-сайтах та подають Уповноваженому Верховної Ради

з прав людини інформацію за звітний період, необхідну для підготовки звіту про стан дотримання законодавства у сфері забезпечення прав викривачів та їх захисту, яка, зокрема, включає відомості про:

- 1) кількість викривачів, які звернулися до них протягом звітного року;
- 2) кількість фактів розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, та проведених по них перевірок і розслідувань протягом звітного року, середня тривалість часу розгляду відповідної розкритої інформації, її перевірки та/або розслідування;
- 3) вжиті ними заходи за результатами перевірок та розслідувань, акти реагування на факти, що були повідомлені викривачами протягом звітного року;
- 4) кількість їхніх посадових та службових осіб, притягнутих до юридичної відповідальності за порушення трудових прав викривачів протягом звітного року (окремо за видами відповідальності, з вказівкою видів покарань (стягнень), застосованих до цих осіб);
- 5) кількості випадків звільнення їх посадових та службових осіб, які допустили порушення прав викривачів, від відповідальності та від застосування покарання (стягнення) та підстав такого звільнення;
- 6) заходи, які було вжито ними для захисту викривачів;
- 7) витрати, пов'язані з розглядом звернень від викривачів;
- 8) іншу інформацію, визначену Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

4. Звіт про стан дотримання законодавства у сфері забезпечення прав викривачів та їх захисту оприлюднюється на офіційному веб-сайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини перед представленням Верховній Раді України щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, а також протягом 10 робочих днів з дня прийняття Верховною Радою України постанови за вказаною щорічною доповіддю.

Стаття 9. Вимоги до розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам з обмеженим доступом

1. За винятком випадків, передбачених частинами другою та третьою цієї статті, для розкриття інформації з обмеженим доступом про шкоду або загрозу суспільним інтересам (крім випадку, коли інформація формально зберігає статус обмеженого доступу, але відпали законні підстави для цього) викривач може використовувати зовнішні канали розкриття такої інформації, якщо має обґрунтоване переконання, що:

- 1) розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам через внутрішні чи регулярні канали не привело до ефективних результатів у встановленні для її перевірки або розслідування строк (відмовлено в проведенні перевірки або розслідування розкритої інформації; перевірка або розслідування розкритої інформації формально розпочато, але не проводиться; виявлені порушення не привели до притягнення чи почат-

ку процедури притягнення винних осіб до відповідальності, відновлення порушених прав і свобод осіб, відшкодування завданої шкоди; не вжито заходів щодо припинення діянь або бездіяльності, інформацію щодо яких розкрито, та ліквідації їхніх наслідків; не вжито заходів щодо запобігання шкоди чи загрози, інформацію щодо яких розкрито тощо);

- 2) внутрішні канали не будуть ефективними, оскільки інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам, що розкривається, належить до такої, що згідно із Законом України «Про інформацію» вважається предметом суспільного інтересу і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення;
- 3) викривача чи членів сім'ї викривача звільнено з роботи (посади), піддано дисциплінарному стягненню, вчинено щодо них інші негативні заходи впливу чи заходи дискримінації у зв'язку з розкриттям ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам;
- 4) відсутні внутрішні або регулярні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, через які може бути розкрита відповідна інформація.

2. Розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, що становить державну таємницю (крім випадку, коли інформація формально зберігає статус такої таємниці, але відпали законні підстави для цього), здійснюється викривачем через внутрішні канали розкриття такої інформації.

Розкриття такої інформації через регулярні канали може бути здійснене викривачем виключно у випадку якщо:

- 1) попереднє розкриття інформації через внутрішні канали не привело до ефективних результатів у встановлений для її перевірки або розслідування строк;
- 2) внутрішні канали не будуть ефективними, оскільки інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам, що розкривається, належить до такої, що згідно із Законом України «Про інформацію» вважається предметом суспільного інтересу і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення;
- 3) викривача чи члена сім'ї викривача звільнено з роботи (посади), піддано дисциплінарному стягненню, вчинено щодо них інші негативні заходи впливу чи заходи дискримінації у зв'язку з розкриттям ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам;
- 4) відсутні внутрішні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, через які може бути розкрита відповідна інформація

3. Розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, що становить державну таємницю (крім випадку, коли інформація формально зберігає статус такої таємниці, але відпали законні підстави для цього), через зовнішні канали може бути здійснене викривачем виключно у випадку якщо:

- 1) попереднє розкриття інформації через внутрішні та регулярні канали не привело до ефективних результатів у встановлений для її перевірки або розслідування строк;

- 2) внутрішні або регулярні канали не будуть ефективними, оскільки інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам, що розкривається, належить до такої, що згідно із Законом України «Про інформацію» вважається предметом суспільного інтересу і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення;
- 3) відсутні внутрішні та регулярні канали розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, через які може бути розкрита відповідна інформація.
4. Встановлені цією статтею правила розкриття інформації з обмеженим доступом про шкоду або загрозу суспільним інтересам поширюються на журналістів, інших осіб які сприяли або надавали допомогу у розкритті викривачем зазначеної інформації.

Стаття 10. Порядок розгляду інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

1. Інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам, розкрита через регулярні або внутрішні канали розкриття такої інформації, підлягає попередній перевірці у строк не більше десяти робочих днів.

За результатами попередньої перевірки службова особа, відповідальна за її проведення, приймає одне з таких рішень:

- 1) призначити внутрішню (службову) перевірку або розслідування розкритої інформації у випадку підтвердження фактів, викладених у розкритій інформації, або необхідності подальшого з'ясування їх достовірності;
- 2) передати матеріали до органу досудового розслідування у випадку встановлення ознак кримінального правопорушення або до інших органів, уповноважених реагувати на виявлені правопорушення;
- 3) закрити провадження у випадку, якщо факти, які містяться у розкритій інформації, не підтвердилися.

Викривачу надається детальна письмова інформація про результати попередньої перевірки розкритої ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам у триденний строк з дня завершення відповідної перевірки.

У випадку, якщо отримана інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам не належить до компетенції органу або юридичної особи, до якого/якої вона надійшла, викривач повідомляється про це у триденний строк без проведення попередньої перевірки та із роз'ясненням щодо компетенції органів або юридичних осіб, уповноважених на перевірку або розслідування відповідної інформації.

У випадку, якщо отримана інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам стосується дій або бездіяльності керівника відповідного органу або юридичної особи, до якого або якої надійшла інформація, така інформація без проведення попередньої перевірки у триденний строк надсилається Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, який визначає порядок подальшого розгляду вказаної інформації.

2. Внутрішня (службова) перевірка або розслідування розкритої інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам проводиться у строк не більше тридцяти днів з дня завершення попередньої перевірки. Якщо у вказаний строк перевірити вказану інформацію неможливо, керівник відповідного органу або юридичної особи, або його заступник продовжують строк перевірки або розслідування інформації до шістдесяти днів про що повідомляється викривач.

Проведення внутрішньої (службової) перевірки або розслідування не може бути доручене особі, дії або бездіяльність якої чи членів сім'ї якої стосується розкрита інформація.

За результатами попередньої перевірки службова особа, відповідальна за її проведення, приймає одне з таких рішень:

- 1) передати матеріали до органу досудового розслідування у випадку встановлення ознак кримінального правопорушення, або до інших органів, уповноважених реагувати на виявлені правопорушення;
- 2) в межах компетенції про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства, інформацію щодо яких було розкрито, про усунення виявлених порушень, причин та умов, які сприяли його вчиненню, спричинених ними наслідків, а також про здійснення заходів щодо відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданої фізичним та юридичним особам внаслідок допущених порушень.

3. Матеріали попередньої та внутрішньої (службової) перевірок або розслідувань розкритої інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам зберігаються відповідним органом або юридичною особою протягом п'яти років з дня одержання такої інформації.

4. Інформація про кримінальне правопорушення, одержана органами досудового розслідування, розглядається в порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України.

Інформація про адміністративне правопорушення, одержана органами, уповноважені особи яких мають право складати протоколи про відповідні адміністративні правопорушення розглядається в порядку, визначеному законом.

5. Розгляд анонімної інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам здійснюється в порядку, визначеному законом.

Розділ III. ПРАВА ТА ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ

Стаття 11. Звільнення викривача від юридичної відповідальності

1. Викривач, який перебуває під попереднім захистом, не притягується до юридичної відповідальності, незважаючи на порушення своїх службових, трудових чи інших подібних обов'язків або зобов'язань, за розкриття, а також за під-

тверджену реальними діями спробу розкрити інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам.

2. Розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам відповідно до вимог, передбачених статтею 9 цього Закону, не може розглядатися як порушення умов конфіденційності, передбачених цивільним або іншим договором. Будь-який договір може бути визнано недійсним у відповідній частині, якщо буде встановлено, що у ньому забороняється розкривати інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам. Викривач звільняється від цивільно-правової відповідальності за шкоду або збитки, що стали результатом розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.

***Стаття 12. Захист викривача від незаконного звільнення,
притягнення до дисциплінарної відповідальності,
інших негативних заходів впливу або дискримінаційних заходів***

1. Викривач або член його сім'ї не може бути звільнений чи примушений до звільнення, притягнутий до дисциплінарної відповідальності чи підданий з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення на нижчеоплачувану роботу, скорочення заробітної плати погіршення умов праці, відмова у наданні відпустки, притягнення до матеріальної відповідальності тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з розкриттям чи підтвердженням реальними діями спробою розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.

2. Викривачу або членам його сім'ї не може бути відмовлено в укладенні чи продовженні договору, трудового договору (контракту), наданні адміністративних та інших послуг у зв'язку з розкриттям чи підтвердженням реальними діями спробою розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам. До зазначених осіб забороняється застосування перешкод у подальшому здійсненні ними їх трудової, професійної, господарської, громадської, наукової або іншої діяльності, проходженні ними служби чи навчання, а також будь-яких дискримінаційних заходів у зв'язку із з розкриттям чи підтвердженням реальними діями спробою розкриття викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.

3. Викривачу або членам його сім'ї, права яких порушені всупереч положенням частин першої та/або другої цієї статті, гарантується поновлення їх порушених прав.

Викривач або член його сім'ї, звільнений з роботи у зв'язку з розкриттям чи підтвердженням реальними діями спробою розкриття викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, підлягає негайному поновленню на попередній роботі (посаді), а також йому виплачується середній заробіток за час вимушеного прогулу, але не більше як за один рік. Якщо заява про поновлення викривача або члена його сім'ї на роботі розглядається більше одного року, не з його вини, йому виплачується середній заробіток за весь час вимушеного прогулу.

Викривач або член його сім'ї, переведений на іншу нижчеоплачувану роботу у зв'язку з розкриттям чи підтвердженою реальними діями спробою розкриття викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, підлягає негайному поновленню на попередній роботі, а також йому виплачується різниця в заробітку за час виконання нижчеоплачуваної роботи, але не більш як за один рік. Якщо заява про поновлення викривача або члена його сім'ї на роботі розглядається більше одного року, не з його вини, йому виплачується середній заробіток за весь час вимушеного прогулу.

У разі наявності підстав для поновлення на роботі працівника, який був звільнений у зв'язку із здійсненими ним або членом його сім'ї розкриттям чи підтвердженою реальними діями спробою розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам відповідно до цього Закону, та за його відмови від такого поновлення йому виплачується грошова компенсація у розмірі шестимісячного середнього заробітку, а у випадку неможливості поновлення — у розмірі дворічного середнього заробітку.

У випадках виплати зазначеної грошової компенсації викривачу або члену його сім'ї, відповідний державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, юридична особа публічного або приватного права, фізична особа-підприємець відшкодовують відповідні видатки до спеціального фонду Державного бюджету України.

Стаття 13. Право викривача на конфіденційність та анонімність при розкритті інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

1. Інформація про особу викривача, крім випадків, встановлених законом, не розголошується без його згоди третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування розкритої ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, а також особам, дій або бездіяльності яких стосується розкрита ним інформація. Незаконне розголошення інформації про особу викривача тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

2. У випадках, встановлених законом, розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам може бути здійснене анонімно (без зазначення особи викривача).

Стаття 14. Право викривача на відшкодування шкоди

1. Шкода, завдана викривачу незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні нею своїх повноважень у зв'язку з розкриттям чи підтвердженою реальними діями спробою розкриття викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи відповідно до закону.

2. Шкода, завдана викривачу незаконними рішеннями діями чи бездіяльністю працівника юридичної особи публічного права (крім державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування) або приватного права, або особою, яка виконує роботу на користь такої юридичної особи, при виконання своїх трудових (службових) обов'язків, відшкодовується відповідною юридичною особою.

3. Шкода, завдана викривачу незаконними рішеннями діями чи бездіяльністю працівника фізичної особи-підприємця або особою, яка виконує роботу на користь такої фізичної особи-підприємця, при виконанні своїх трудових (службових) обов'язків, відшкодовується відповідною фізичною особою-підприємцем.

Стаття 15. Фінансове заохочення викривачів

1. У випадку, якщо внаслідок здійсненого відповідно до цього Закону розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам до бюджету повернуто кошти, викривачу виплачується грошова винагорода у розмірі 10 відсотків від повернутих коштів.

2. З метою одержання грошової винагороди, передбаченої частиною першою цієї статті, викривач, який має на неї право, звертається із відповідною заявою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який протягом тридцяти днів організовує перевірку наявності у викривача права на грошову винагороду та факту повернення до бюджету коштів внаслідок розкритої ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та приймає за результатами перевірки рішення про виплату відповідної винагороди чи про відмову у її виплаті.

Порядок розгляду заяви викривача про виплату йому грошової винагороди та порядок проведення перевірки такої заяви визначаються Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Стаття 16. Право на забезпечення безпеки

1. За наявності реальної загрози життю, здоров'ю, житлу і майну викривача або його членів сім'ї, який перебуває під попереднім захистом, у зв'язку із здійсненим розкриттям інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, та викривачів».

Стаття 17. Право викривача на отримання інформації

1. Викривач має право отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, притягнутих до відповідальності осіб.

2. Інформація, передбачена частиною першою цієї статті, надається викривачу за його заявою органом, юридичною особою, посадовою або службовою особою відповідальною за розгляд, проведення перевірки та/або розслідування за фактом розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, не рідше кожних тридцяти днів, а також за кінцевими результатами розгляду, перевірки та/або розслідування — незалежно від наявності його заяви. У разі порушення зазначеного строку відповідний орган або юридична особа, службові особи чи працівники якого допустили порушення, сплачує пеню у розмірі однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року, за кожний день прострочення.

Стаття 18. Використання розкритої інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам як доказу

1. У провадженні про адміністративні правопорушення, в дисциплінарному провадженні та в судовому процесі під час розгляду цивільного, господарського або адміністративного спору, а також в процесі розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні беруться до уваги, в тому числі як докази, звуко-, відеозаписи, які засвідчують факти та обставини, передбачені пунктом 2 частини першої статті 1 цього Закону, які передавалися викривачем в процесі розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, чи в процесі перевірки або розслідування розкритої ним інформації.

Розділ IV. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ

Стаття 19. Органи, відповідальні за забезпечення розкриття інформації та захист викривачів, здійснення контролю за дотриманням законодавства у цій сфері

1. Кабінет Міністрів України забезпечує проведення державної політики щодо заохочення розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту прав викривачів, забезпечує створення інституційних гарантій для захисту прав викривачів та надійних внутрішніх й регулярних каналів повідомлення інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам в органах виконавчої влади, здійснює контроль за дотриманням ними законодавства з цих питань.

2. У суб'єктах владних повноважень та юридичних особах, зазначених у частині другій статті 5 цього Закону, утворюються окремі спеціалізовані структурні підрозділи або призначаються чи визначаються відповідальні посадові особи, до повноважень яких належить організація роботи внутрішніх каналів розкриття інформації, отримання та організація розгляду розкритої через них інформації, співпраця з викривачами, забезпечення дотримання їх прав, передбачених

законом, та захисту, надання працівникам відповідного органу чи юридичної особи або особам, які виконують роботу на їх користь, методичної допомоги та консультацій щодо розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів, проведення внутрішніх навчань з цих питань. Типове положення про відповідний підрозділ або особу затверджується Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини погоджує призначення, звільнення та притягнення до дисциплінарної відповідальності вказаних посадових осіб, керівників та заступників керівників вказаних підрозділів.

3. Суб'єкти, зазначені в частині другій статті 6 цього Закону, забезпечують роботу регулярних каналів розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам відповідно до їх компетенції, належний розгляд, перевірку та/або розслідування отриманої через такі канали інформації, співпрацюють з викривачами, гарантують дотримання їх прав, передбачених законом, та захист.

4. Парламентський контроль за дотриманням прав викривачів, в тому числі на розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, та забезпеченням їх захисту здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

5. Національне агентство з питань запобігання корупції здійснює постійний моніторинг та контроль за виконанням актів законодавства у сфері захисту викривачів, які повідомляють про корупційні, пов'язані з корупцією правопорушення, інші порушення Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою, проводить щорічний аналіз та перегляд державної політики у цій сфері, здійснює співпрацю з ними, вживає заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням.

Стаття 20. Здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за дотриманням прав викривачів та забезпеченням їх захисту

1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини при здійсненні контролю за дотриманням прав викривачів та забезпеченням їх захисту має такі повноваження:

- 1) отримувати пропозиції, скарги та інші звернення фізичних і юридичних осіб з питань прав викривачів і їх захисту та приймати рішення за результатами їх розгляду;
- 2) проводити в порядку, визначеному Уповноваженим, на підставі звернень або за власною ініціативою, із забезпеченням відповідно до закону доступу до приміщень, виїзні та безвиїзні, планові, позапланові перевірки наявності в державних органах, органах місцевого самоврядування, органах влади Автономної Республіки Крим, юридичних особах умов розкриття інформації, в тому числі створення та забезпечення функціонування каналів роз-

- криття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, дотримання ними прав викривачів та забезпечення їх захисту;
- 3) отримувати на свою вимогу та мати доступ до будь-якої інформації (документів) з питань умов та фактів розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, дотримання прав викривачів та забезпечення їх захисту, які необхідні для здійснення контролю, у тому числі доступ до персональних даних та інформації з обмеженим доступом;
  - 4) проводити моніторинг дотримання вимог законодавства та аналіз ситуації з розкриттям інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, дотримання та реалізації прав викривачів, їх захисту;
  - 5) затверджувати нормативно-правові акти у сфері розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, прав викривачів, співпраці з ними та їх захисту;
  - 6) видавати обов'язкові для виконання приписи про поновлення прав викривача або члена його сім'ї, вимоги про усунення порушень законодавства про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам;
  - 7) за зверненням фізичних і юридичних осіб надавати рекомендації щодо практичного застосування законодавства про розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, права викривачів, співпрацю з ними та їх захист, роз'яснювати права і обов'язки відповідних осіб;
  - 8) взаємодіяти із державними органами, органами місцевого самоврядування, органами влади Автономної Республіки Крим, юридичними особами, їх структурними підрозділами або відповідальними особами, які відповідно до цього Закону організують роботу регулярних або внутрішніх каналів розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, отримання та організацію розгляду такої інформації, забезпечення дотримання прав викривачів та їх захист; оприлюднювати інформацію про такі структурні підрозділи та відповідальних осіб;
  - 9) звертатися з пропозиціями до Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів влади Автономної Республіки Крим, їхніх посадових осіб щодо прийняття або внесення змін до нормативно-правових актів з питань розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту прав викривачів;
  - 10) надавати експертні висновки у справах щодо порушення прав викривачів;
  - 11) складати протоколи про притягнення до адміністративної відповідальності та направляти їх до суду у випадках, передбачених законом;
  - 12) інформувати суспільство про законодавство з питань розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів, проблеми його практичного застосування, права і обов'язки суб'єктів відносин, пов'язаних з розкриттям інформації;
  - 13) здійснювати моніторинг нових практик, тенденцій і технологій розкриття інформації та захисту викривачів;

- 14) організувати та забезпечувати взаємодію з іноземними суб'єктами відносин, пов'язаних із розкриттям інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захистом викривачів;
- 15) брати участь у роботі міжнародних організацій з питань захисту викривачів;
- 16) надавати грошову компенсацію особам, які втратили роботу у зв'язку з розкриттям інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам за рахунок коштів спеціального фонду Державного бюджету України;
- 17) інші повноваження, передбачені цим та іншими законами.

2. З метою реалізації повноважень, передбачених частиною першою цієї статті, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини призначає свого окремого представника, а також утворюється окремий структурний підрозділ в структурі секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та працівники секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, відповідальні за здійснення контролю за дотриманням прав викривачів та забезпеченням їх захисту, під час виконання покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом. Ніхто, за винятком уповноважених посадових осіб державних органів у передбачених законами випадках, не має права втручатися в їхню законну діяльність.

Стаття 21. Парламентські слухання з питань ситуації щодо розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів

1. Верховна Рада України кожний рік проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів.

2. Для участі в парламентських слуханнях з питань ситуації щодо розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів запрошуються Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, його представник з питань дотримання прав викривачів та забезпечення їх захисту, представники Національного агентства з питань запобігання корупції, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, політичних партій, громадських об'єднань, наукових установ, представники громадськості, автор (ініціатор) електронної петиції, викривачі, які виявили бажання взяти в них участь і подали не пізніше як за п'ять днів відповідну заявку до комітету, що проводить підготовку до слухань.

3. Під час парламентських слухань з питань ситуації щодо розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів заслуховуються доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, уповноважених представників Кабінету Міністрів України та Національного агентства з питань запобігання корупції, виступи представників громадськості, а також

виступи викривачів та інших зацікавлених осіб, відповіді на запитання та проводиться обговорення.

4. Парламентські слухання з питань ситуації щодо розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів стенографуються в установленому порядку. Стенограма парламентських слухань розміщується на офіційному веб-сайті Верховної Ради та видається окремим додатком до стенографічного бюлетеня пленарних засідань Верховної Ради.

Зазначені парламентські слухання проводяться гласно і відкрито, в тому числі для представників засобів масової інформації та журналістів. Апаратом Верховної Ради України забезпечується відео- та аудіофіксація і трансляція у режимі реального часу відповідної відео- та аудіоінформації із парламентських слухань на офіційному веб-сайті Верховної Ради України.

5. За результатами парламентських слухань з питань ситуації щодо розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та захисту викривачів Верховна Рада України на пленарному засіданні приймає постанову, якою схвалює відповідні рекомендації, в тому числі щодо можливого удосконалення законодавства про шкоду або загрозу суспільним інтересам та державної політики у цій сфері, здійснення практичних кроків щодо заохочення розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам та забезпечення захисту викривачів.

Стаття 22. Заходи із захисту викривача

1. За зверненням викривача чи члена його сім'ї або клопотанням Національного агентства з питань запобігання корупції Уповноважений Верховної Ради України з прав людини упродовж десяти робочих днів приймає рішення про визнання або відмову у визнанні викривача або члена його сім'ї відповідно викривачем або особою, що перебуває під попереднім захистом.

Викривач або член його сім'ї визнається Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини відповідно викривачем або особою, що перебуває під попереднім захистом, у випадку підтвердження факту розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам або здійснення реальної спроби такого розкриття.

2. За зверненням особи, яка сприяла або надавала допомогу у розкритті викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, чи клопотанням Національного агентства з питань запобігання корупції Уповноважений Верховної Ради України з прав людини упродовж двадцяти робочих днів приймає рішення про визнання або відмову у визнанні такої особи викривачем, що перебуває під попереднім захистом.

Особа, яка сприяла або надавала допомогу у розкритті інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, визнається Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини викривачем, що перебуває під попереднім захистом, у випадку підтвердження факту розкриття викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам або здійснення реальної спроби такого розкриття,

а також підтвердження факту сприяння або надання вказаною особою допомоги у такому розкритті чи такій спробі.

3. За зверненням викривача Уповноважений Верховної Ради України з прав людини або Національне агентство з питань запобігання корупції у межах компетенції упродовж п'ятнадцяти робочих днів проводить перевірку на предмет підтвердження факту застосування до викривача або членів його сім'ї незаконного звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, інших негативних заходів впливу або дискримінаційних заходів у зв'язку з розкриттям ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.

За результатами проведеної перевірки у випадках, передбачених цим Законом виносяться акти реагування на порушення законодавства про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам.

Стаття 23. Акти реагування на порушення законодавства про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

1. У випадку встановлення факту порушення прав викривача або особи, що перебуває під попереднім захистом, всупереч положенням частини першої або другої статті 12 цього Закону, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини виносить особі, яка допустила відповідне порушення прав особи, припис про поновлення прав викривача або члена його сім'ї, в тому числі про поновлення на роботі.

2. У випадку встановлення факту іншого, ніж передбачені частиною першою цієї статті, порушення законодавства про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини виносить керівнику відповідного державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, юридичної особи публічного або приватного права, фізичній особі-підприємцю вимогу про усунення відповідного порушення.

3. Припис про поновлення прав викривача або вимога Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини є обов'язковими та підлягають негайному виконанню, але не пізніше десяти днів після їх винесення.

Про результати виконання відповідного припису або вимоги особа, якій адресовано такий акт реагування, у встановлений законом строк для його виконання інформує Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

4. У випадку встановлення факту порушення вимог Закону «Про запобігання корупції» щодо державного захисту осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, Національне агентство з питань запобігання корупції в порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції», вносить припис щодо усунення відповідних порушень законодавства, в тому числі відносно викривачів або осіб, що перебувають під попереднім захистом, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності.

Стаття 24. Фінансове забезпечення діяльності Уповноважено Верховної Ради України з прав людини

1. Фінансування здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням прав викривачів та забезпеченням їх захисту здійснюється за рахунок державного бюджету або коштів міжнародної технічної допомоги. Фінансування вказаної діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, або проектами міжнародної технічної допомоги.

У державному бюджеті видатки на фінансування здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням прав викривачів та забезпеченням їх захисту визначаються окремим рядком на рівні, що забезпечує належне виконання вказаних повноважень.

2. Надходження у вигляді 10 відсотків коштів, повернутих до бюджету внаслідок розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам відповідно до цього Закону, а також у вигляді пені, яка стягується відповідно до цього Закону за порушення строку надання викривачу інформації про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним, притягнутих до відповідальності осіб, перераховуються до спеціального фонду Державного бюджету України та спрямовуються на виплату передбачених цим Законом грошової компенсації особам, які втратили роботу внаслідок розкриття викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, а також грошової винагороди викривачам, внаслідок розкриття якими інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам до бюджету повернуто кошти.

3. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є головним розпорядником коштів спеціального фонду Державного бюджету України, передбаченого частиною другою цієї статті.

Стаття 25. Контроль за витрачанням коштів на фінансування захисту викривачів

1. Контроль за витрачанням Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини зазначених в статті 24 цього Закону бюджетних коштів здійснюється Рахунковою палатою шляхом проведення аудиту один раз на рік.

2. Громадський контроль за витрачанням Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини зазначених в статті 24 цього Закону бюджетних коштів здійснюється Наглядовою радою з питань фінансування захисту викривачів, яка з цією метою утворюється при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини.

3. Наглядова рада з питань фінансування захисту викривачів складається з дев'яти осіб, які обираються шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосу-

вання громадян, які проживають на території України, у порядку, встановленому Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Членами Наглядової ради з питань фінансування захисту викривачів можуть бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, високий суспільний авторитет, та не менш ніж п'ятирічний досвід діяльності у галузі права чи журналістики, або наукової, громадської чи правозахисної діяльності. Не можуть бути членами Наглядової ради особи, які:

- 1) за рішенням суду визнані недієздатними або обмежено дієздатними;
- 2) мають судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку;
- 3) вважаються такими, що були піддані адміністративному стягненню за правопорушення, пов'язані з корупцією;
- 4) впродовж одного року до проведення голосування незалежно від строку входили до складу керівних органів політичної партії;
- 5) є особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».

Стаття 26. Єдиний реєстр справ викривачів

1. З метою інформування громадян України про стан розгляду справ щодо захисту викривачів, відслідковування стану розгляду їх справ, моніторингу дотримання вимог законодавства та аналізу ситуації з розкриттям інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, дотриманням та реалізацією прав викривачів, їх захистом Уповноважений Верховної Ради України з прав людини забезпечує створення та ведення Єдиного реєстру справ викривачів, в якому розміщуються всі матеріали справ щодо порушення прав та захисту викривачів та осіб, які перебувають під попереднім захистом. Уповноважений зобов'язаний публікувати всю інформацію про стан розгляду справ щодо порушення прав та захисту викривачів на своєму офіційному веб-сайті, за винятком даних, які ідентифікують особу викривача.

Положення про Єдиний реєстр справ викривачів затверджується Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

2. Викривачам забезпечується доступ для ознайомлення до всіх матеріалів Єдиного реєстру справ викривачів, що відносяться до справ щодо їхнього захисту та порушення їхніх прав. Такий доступ надається за допомогою персонального електронного ключа викривача.

3. Інформація у Єдиному реєстрі справ викривачів зберігається протягом семи років з дня початку відповідної справи. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини за два місяці до виключення справи з Єдиного реєстру справ викривачів надсилає повідомлення про це відповідному викривачу, якому надається можливість отримати доступ до всіх матеріалів своєї справи за його запитом на інформацію.

Розділ V. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування.
2. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом акти законодавства України застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.
3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:
  - 1) у Законі України «Про запобігання корупції» (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 49, ст. 2056):
    - а) статті 12:
      - ▶ пункт 8 частини першої доповнити словами «а також у інших випадках, встановлених законом»;
      - ▶ абзац перший частини другої після слів «іншого порушення цього Закону» доповнити словами «а також у інших випадках, встановлених законом»;
    - б) у статті 53:
      - ▶ частину першу та третю викласти в такій редакції:

«1. Особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), — особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, розкрила чи здійснила підтверджену реальними діями спробу розкрити інформацію про порушення вимог цього Закону іншою особою.

3. Гарантії та механізми захисту викривачів інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, в тому числі про корупційні, пов'язані з корупцією правопорушення або інші порушення вимог цього Закону, визначаються Законом України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;
      - ▶ частину четверту після слів:

«місцевого самоврядування» доповнити словами «юридичні особи»;
      - ▶ частину шосту викласти в такій редакції:

«б. Національне агентство здійснює постійний аналіз, моніторинг та контроль виконання актів законодавства у сфері захисту викривачів, які повідомляють про корупційні, пов'язані з корупцією правопорушення, інші порушення цього Закону, співпрацю з ними, вживає заходів щодо їх правового захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їхніх прав, удосконалює державну політику у цій сфері».
    - 2) статтю 15 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 51, ст. 472) викласти в такій редакції:

«Стаття 15. Захист прав осіб, які надають допомогу в запобіганні корупційного впливу на результати офіційних спортивних змагань:

1. Гарантії та механізми захисту викривачів інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, в тому числі про факти корупційного впливу на результати офіційного спортивного змагання, визначаються Законом України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам».
  - 3) у Кодексі законів про працю України (Відомості Верховної Ради УРСР, 1971 р., додаток № 50, ст. 375):
    - а) частину другу статті 13 доповнити абзацом тринадцятим такого змісту:

«гарантій прав та можливостей працівників на розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, прав викривачів та їх захисту від

будь-яких негативних заходів впливу, форм дискримінації у зв'язку з розкриттям ними такої інформації відповідно до Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

б) у статті 253:

у частині першій слова «з повідомленням про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою» замінити словами «із здійсненим ним або членом його сім'ї розкриттям інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам або підтвердженою реальними діями спробою такого розкриття відповідно до Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

▶ **частину четверту викласти в такій редакції:**

«У разі наявності підстав для поновлення на роботі працівника, який був звільнений у зв'язку із здійсненням ним або членом його сім'ї розкриттям інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам або підтвердженою реальними діями спробою такого розкриття відповідно до Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», та за його відмови від такого поновлення орган, який розглядає трудовий спір, приймає рішення про виплату йому грошової компенсації у розмірі шестимісячного середнього заробітку, а у випадку неможливості поновлення — у розмірі дворічного середнього заробітку»;

4) у Кодексі України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122):

а) у статті 172⁸:

▶ **доповнити новою частиною такого змісту:**

«Незаконне розголошення інформації про викривача, — тягне за собою накладення штрафу на службових або посадових осіб від двохсот п'ятдесяти до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік»;

▶ **примітку викласти в такій редакції:**

«Примітка

1. Суб'єктом правопорушень у частині першій цієї статті є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», а також особи, зазначені в частині другій статті 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань».

2. Викривачами у цій статті визнаються особи, зазначені в пункті 1 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

б) статтю 188⁴⁰ доповнити новими частинами та приміткою такого змісту:

«Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене щодо законної вимоги Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про усунення порушення законодавства про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, — тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян — суб'єктів підприємницької діяльності від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене щодо припису Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про поновлення прав викривача або члена його сім'ї, — тягне за собою накладення штрафу від однієї тисячі до двох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Примітка

1. Викривачами у цій статті визнаються особи, зазначені в пункті 1 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам».

2. Членами сім'ї в цій статті визнаються особи, зазначені в пункті 4 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

в) статтю 251 доповнити новою частиною та приміткою такого змісту:

«Доказами в справі про адміністративне правопорушення також є звуко-, відео-записи, які засвідчують факти та обставини, передбачені пунктом 3 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», які передавалися викривачем в процесі розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, чи в процесі перевірки або розслідування розкритої ним інформації.

Примітка

Викривачами у цій статті визнаються особи, зазначені в пункті 1 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

г) після статті 279-4 доповнити статтею 279 -5 такого змісту:

«Стаття 279-5. Особливості розгляду справи про адміністративне правопорушення у сфері захисту прав викривачів.

Розгляд справи про адміністративне правопорушення, передбачене частиною другою або третьою статті 188⁴⁰ цього Кодексу, розглядається в обов'язковій присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, крім випадків подання такою особою заяви про розгляд справи за її відсутності або повторної її неявки в судове засідання без поважних причин»;

5) статтю 34 Господарського процесуального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 1992, № 6, ст. 56) доповнити новою частиною та приміткою такого змісту:

«Господарський суд також приймає докази, які мають значення для справи, у вигляді звуко-, відеозаписів, які засвідчують факти та обставини, передбачені пунктом 2 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», які передавалися викривачем в процесі розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, чи в процесі перевірки або розслідування розкритої ним інформації.

Примітка

Викривачами у цій статті визнаються особи, зазначені в пункті 1 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

б) у Кримінальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131):

а) доповнити статтею 49¹ такого змісту:

«Стаття 49¹. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з розкриттям інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам:

Особа, яка вчинила злочин, що полягає в розголошенні інформації з обмеженим доступом, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо така особа визнана викривачем, який перебуває під попереднім захистом, і відповідний

злочин вчинено нею шляхом розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам з дотриманням вимог Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» або шляхом підтвердженої реальними діями спроби такого розкриття»;

б) статтю 172 викласти в такій редакції:

«Стаття 172. Грубе порушення законодавства про працю:

1. Грубе порушення трудових прав працівника (зокрема незаконні звільнення з роботи чи зміна істотних умов праці, порушення конституційного права на відпочинок), вчинене з особистих мотивів чи у зв'язку з його або членом його сім'ї діяльністю як викривача відповідно до Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», чи у зв'язку з сприянням або наданням допомоги у такій діяльності, —

караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк від одного року до двох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або щодо неповнолітнього, вагітної жінки, самотнього батька, матері або особи, яка їх замінює і виховує дитину віком до 14 років або дитину-інваліда, — караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від трьох до п'яти років, або виправними роботами на строк від одного року до двох років, або арештом на строк до шести місяців.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили значну майнову шкоду потерпілому, — караються штрафом від п'яти до семи тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до трьох років.

Примітка

1. Майнова шкода вважається значною, якщо вона у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

2. Членами сім'ї в цій статті визнаються особи, зазначені в пункті 4 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам».

7) у Цивільному процесуальному кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., №№ 40–42, ст. 492):

▶ статтю 59 доповнити новою частиною та приміткою такого змісту:

«3. Судом також беруться до уваги докази, які містять інформацію щодо предмета доказування, у виді звуко-, відеозаписів, які засвідчують факти та обставини, передбачені пунктом 2 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», які передавалися викривачем в процесі розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, чи в процесі перевірки або розслідування розкритої ним інформації.

Примітка

Викривачами у цій статті визнаються особи, зазначені в пункті 1 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

► в абзаці третьому частини першої статті 60 слова:

«повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою» замінити словами: «розкриттям або підтвердженою реальними діями спробою розкриття ним або членом його сім'ї інформації про загрозу або шкоду суспільним інтересам з боку іншої особи відповідно до Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», або у зв'язку із сприянням ним чи наданням допомоги у такому розкритті»;

8) статтю 70 Кодексу адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України, 2005, № 35, /35–36, 37/, ст. 446) доповнити новою частиною та приміткою такого змісту:

«5. Судом також беруться до уваги докази, які містять інформацію щодо предмету доказування, у вигляді звуко-, відеозаписів, які засвідчують факти та обставини, передбачені пунктом 2 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», які передавалися викривачем в процесі розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, чи в процесі перевірки або розслідування розкритої ним інформації.

Примітка

Викривачами у цій статті визнаються особи, зазначені в пункті 1 частини першої статті 1 Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

9) у Кримінальному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., №№ 9–13, ст. 88):

а) статтю 60 доповнити новою частиною такого змісту:

«3. Заявник, який є викривачем відповідно до Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», крім передбачених цією статтею прав, має право в порядку, встановленому вказаним Законом отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням»;

б) частину другу статті 286 доповнити новим абзацом такого змісту:

«У випадку встановлення на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченої статтею 491 Кримінального кодексу України, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності також може бути складене та надіслане до суду Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. З метою підготовки такого клопотання прокурор зобов'язаний надати Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини інформацію, передбачену статтею 287 цього Кодексу, крім передбаченої пунктом 8 частини першої вказаної статті, яку Уповноважений Верховної Ради України з прав людини отримує від потерпілого самостійно.

в) частину першу статті 288 доповнити абзацом такого змісту:

«Клопотання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про звільнення від кримінальної відповідальності розглядається у порядку, передбаченому статтею 288 цього Кодексу»;

г) статтю 589 після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«3. Особа, стосовно якої надійшов запит про видачу, та яка відповідно до законів України є викривачем інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, і вказаний запит безпосередньо пов'язаний з розкриттям відповідної інформації, не може бути видана державі, в якій їй загрожує застосування негативних наслідків у зв'язку із таким розкриттям»;

У зв'язку з цим частину третю вважати частиною четвертою.

10) у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 11, ст. 51; 2003 р., № 16, ст. 124; 2005 р., № 11, ст. 198; 2009 р., № 36–37, ст. 511; 2013 р., № 21, ст. 208; 2014 р. № 12, ст. 183, № 47, ст. 2051; 2015 р., № 2–3, ст. 12, № 40–41, ст. 379; 2016 р., № 4, ст. 44, № 6, ст. 55):

а) назву Закону доповнити словами «та викривачів»;

б) у статті 1:

назву статті доповнити словами «та викривачів інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

після слів «у судовому розгляді кримінальних справ» доповнити словами «а також викривачів інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

в) статтю 2 доповнити пунктом «ж» такого змісту:

«ж) інші, крім зазначених у пункті «а» цієї статті, викривачі, які розкрили інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам відповідно до Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» та перебувають під попереднім захистом, та члени їх сімей, а також журналісти та інші особи, які сприяли або надавали допомогу у розкритті такими викривачами інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;

г) у статті 3:

▶ частину другу викласти в такій редакції:

«2. Рішення про застосування заходів безпеки приймається слідчим, прокурором, судом, у провадженні яких знаходяться кримінальні провадження щодо кримінальних правопорушень, у розслідуванні чи судовому розгляді яких брали або беруть участь особи, зазначені у пунктах «а» — «є» статті 2 цього Закону, а також органом (підрозділом), що здійснює оперативно-розшукову діяльність, щодо осіб, які брали участь або сприяли виявленню, попередженню, припиненню злочинів.

Рішення про застосування заходів безпеки може бути прийнято слідчим суддею у випадках, передбачених статтею 206 Кримінального процесуального кодексу України.

Рішення про застосування заходів безпеки щодо осіб, зазначених у пункті «ж» статті 2 цього Закону, приймає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.»;

▶ частину третю доповнити абзацом такого змісту:

«Здійснення заходів безпеки щодо осіб, зазначених у пункті «ж» статті 2 цього Закону, здійснює відповідний орган Національної поліції.»;

г) статтю 4 викласти в такій редакції:

«Стаття 4. Правова основа забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві та викривачів інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам

Правовою основою забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, є Конституція України, цей Закон, Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», інші закони.

Правовою основою забезпечення безпеки осіб, зазначених у пункті «ж» статті 2 цього Закону, є Конституція України, цей Закон, Закон України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», інші закони.»;

е) у статті 5:

пункт «в» частини першої після слів «прокурора, суду» доповнити словами «Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;

► частину другу доповнити новим пунктом такого змісту:

«г) звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з клопотанням про скасування здійснюваних заходів щодо осіб, зазначених у пункті «ж» статті 2 цього Закону.»;

є) назву, частини першу та другу статті 17 викласти в такій редакції:

«Стаття 17. Наслідки відмови особи, яка бере участь у кримінальному судочинстві, або викривача інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам від захисту.

1. У разі відмови особи, яка бере участь у кримінальному судочинстві, або особи, зазначеної в пункті «ж» статті 2 цього Закону, від захисту заходи безпеки щодо такої особи, передбачені статтями 9, 11–16 цього Закону, не проводяться.

2. За наявності загрози настання тяжких наслідків за санкцією прокурора або за ухвалою суду стосовно цих осіб, крім осіб, зазначених в пункті «ж» статті 2 цього Закону, можуть здійснюватися заходи щодо особистої охорони, охорони житла і майна, використовуватися технічні засоби контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів.»;

ж) абзаци перший та другий частини другої статті 20 викласти в такій редакції:

«2. Приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів, або осіб, зазначених в пункті «ж» статті 2 цього Закону, може бути:

а) заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича, або особи, зазначеної в пункті «ж» статті 2 цього Закону»;

з) абзаци перший та другий частини другої статті 21 викласти в такій редакції:

«2. Приводом для скасування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів, або осіб, зазначених в пункті «ж» статті 2 цього Закону може бути:

а) заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича, або особи, зазначеної в пункті «ж» статті 2 цього Закону, щодо якого або якої були застосовані заходи безпеки»;

и) у статті 22:

► у частині другій:

у абзаці першому слова «статті 2 цього Закону замінити словами та буквами: «пунктах «а» — «є» статті 2 цього Закону, а Уповноважений Верховної Ради України з прав людини — про загрозу безпеці особи, зазначеної у пункті «ж» статті 2 цього Закону»;

абзац другий після слів «суддя, суд» доповнити словами «Уповноважений Верховної Ради України з прав людини»;

абзац другий частини третьої після слів «слідчого суддю» доповнити словами «або Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;

► частину п'яту доповнити новим абзацом такого змісту:

«За наявності підстав для скасування заходів забезпечення безпеки щодо осіб, зазначених у пункті «ж» статті 2 цього Закону, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини виноситься мотивована постанова про їх скасування, яка письмово доводиться до відома відповідної особи, взятої під захист. Ця постанова може бути оскаржена до суду у встановленому законом порядку»;

- і) частину першу статті 28 доповнити новим абзацом такого змісту:
«2. Контроль за забезпеченням безпеки осіб, зазначених у пункті «ж» статті 2 цього Закону, здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;»
- 11) у Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 20, ст. 99):
- а) частину першу статті 11 доповнити словами «крім випадків, коли відповідно до закону призначення представників є обов'язковим»;
- б) частину першу статті 12 доповнити реченням такого змісту:
«Особливості фінансування здійснення Уповноваженим контролю за дотриманням прав викривачів та забезпеченням їх захисту визначаються Законом України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;
- в) статтю 15 доповнити новою частиною такого змісту:
«Акти реагування Уповноваженого при здійсненні контролю за дотриманням прав викривачів та забезпеченням їх захисту, а також підстави винесення таких актів та порядок їх розгляду визначаються Законом України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам»;
- 12) статтю 11 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 32, ст. 314) викласти в такій редакції:
«Стаття 11. Захист особи, яка розкриває інформацію.
1. Фізична особа, не підлягає юридичній відповідальності незважаючи на порушення своїх службових, трудових чи інших подібних обов'язків або зобов'язань, за розкриття, а також за підтверджену реальними діями спробу розкрити інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам, щодо достовірності якої у неї наявне обґрунтоване переконання. Порядок розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам визначається законом».
3. Кабінету Міністрів України:
- а) у двомісячний строк з дня набрання чинності цим Законом:
- внести на розгляд Верховної Ради України законопроект щодо приведення законів України у відповідність із цим Законом;
  - привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
  - забезпечити приведення органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом;
- б) забезпечувати на засадах, визначених статтею 24 цього Закону, фінансування здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за дотриманням прав викривачів та забезпеченням їх захисту.
4. Державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування, юридичним особам публічного та приватного права у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом:
- забезпечити створення каналів розкриття інформації відповідно до вимог цього Закону;
  - утворити окремі спеціалізовані структурні підрозділи або призначити чи визначити відповідальних посадових осіб, до повноважень яких належить організація роботи внутрішніх каналів розкриття інформації, отримання та організація розгляду розкритої через них інформації, співпраця з викривачами, забезпечення дотримання їх прав та захисту відповідно до вимог цього Закону.

5. Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини; органам прокуратури; органам досудового розслідування; органам, уповноважені особи яких мають право укладати протоколи про адміністративні правопорушення; органам, відповідальним за здійснення контролю за дотриманням законів у відповідних сферах; органам, уповноваженим на розгляд питань та прийняття рішень про притягнення посадових та службових осіб до дисциплінарної відповідальності, або у справах про порушення правил етичної поведінки у двомісячний строк із дня набрання чинності цим Законом забезпечити створення регулярних каналів розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам відповідно до вимог цього Закону.

6. Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини у двомісячний строк з дня набрання чинності цим Законом:

- призначити свого представника з питань контролю за дотриманням прав викривачів та забезпеченням їх захисту;
- утворити в структурі секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини самостійний структурний підрозділ з питань контролю за дотриманням прав викривачів та забезпеченням їх захисту;
- забезпечити формування Наглядової ради з питань фінансування захисту викривачів;
- прийняти нормативно-правові акти, передбачені цим Законом.

Список авторського колективу розробників законопроекту

1. Оксана Нестеренко — кандидат юридичних наук, виконавчий директор Міждисциплінарного науково-освітнього центру протидії корупції в Україні Національного університету «Києво-Могилянська академія», експерт у сфері захисту викривачів, Всеукраїнська ліга правників проти корупції.

2. Саймон Вольф — юрист, експерт у сфері захисту викривачів громадської коаліції «Ініціатива 11», юрист Blueprint for Free Speech.

3. Дрейфус Сьюлетт — експерт у сфері захисту викривачів громадської коаліції «Ініціатива 11», виконавчий директор Blueprint for Free Speech.

4. Роман Головенко — медіа-юрист Інституту масової інформації.

5. Микола Хавронюк — професор кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, експерт Громадської ініціативи «Реанімаційний пакет реформ».

6. Тетяна Семілетко — юрист Центру демократії та верховенства права, громадська коаліція «Ініціатива 11».

7. Аліна Правдиченко — юрист Центру демократії та верховенства права, громадська коаліція «Ініціатива 11».

8. Оксана Огданська — юрист Центру демократії та верховенства права, громадська коаліція «Ініціатива 11».

Народні депутати України:

9. Заліщук С. П. 10. Лещенко С. А. 11. Найєм М. 12. Сотник О. С. 13. Домродомов Д. Є.
 14. Береза Б. Ю. 15. Чумак В. В. 16. Ємець Л. О. 17. Юринець О. В. 18. Дерев'янку Ю. Б.
 19. Луценко І. В. 20. Маркевич Я. В. 21. Гопко Г. М. 22. Крулько І. І. 23. Кіраль С. І.

ПРО НАС

ГО «ВСЕУКРАЇНЬСКА ЛІГА ПРАВНИКІВ ПРОТИ КОРУПЦІЇ»

Громадська організація «Всеукраїнська ліга правників проти корупції» була заснована в Харкові у 2014 році. Основними напрямками діяльності Ліги є сприяння громадській просвіті та освіті, а також науковій і меценатській діяльності в Україні, розвитку громадських ініціатив і добровільних об'єднань фахівців у сфері протидії корупції, сприяння органам державної влади та органам місцевого самоврядування, іншим особам у розвитку громадської просвіти та освіти, наукової та меценатської діяльності, участь у розробці, громадському обговоренні, експертизі й моніторингу рішень та нормативно-правових актів, що стосуються статутної мети й діяльності Ліги, залучення фахівців та громадськості до участі в програмах і заходах Ліги, участь у патріотичному й антикорупційному вихованні дітей та молоді.

BLUE PRINT FOR FREE SPEECH

Блу принт для свободи преси — це міжнародна неурядова організація, заснована в Австралії з метою просування свободи висловлювання, медіа та інформації. Блу принт для свободи преси просуває найкращі стандарти у сфері захисту викривачів та розкриття суспільно необхідної інформації, свободи слова, ЗМІ, свободи в Інтернеті, інтелектуальної власності й свободи інформації та має значний досвід у створенні законодавства в цій сфері в різних країнах світу. Організація також проводила моніторинг захисту викривачів більш ніж в 30 країнах світу.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ЦЕНТР ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ (ACREC)

Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні — перший в Україні спеціалізований центр, де досліджують корупцію як суспільно-політичне явище, навчають системно запобігати середовищу, яке сприяє корупції, протидіяти її наслідкам.

Першочерговим завданням команди Центру є запровадження короткострокових і довгострокових міждисциплінарних, практично орієнтованих програм підготовки фахівців для ефективного управління та розбудови держави й відкритого суспільства в Україні.

Метою ACREC є підготовка нового покоління вітчизняних експертів та аналітиків у сфері запобігання й протидії корупції за рахунок упровадження міждисциплінарних навчальних програм у сфері протидії корупції та формування нових стандартів досліджень.